

Digitalni dokazi i društvene mreže: Facebook kao primjer

- **Pripremio: Dr.sci. Arben Murtezić, Centar za edukaciju sudija i tužilaca u Federaciji Bosne i Hercegovine**

Informacije prikupljene sa društvenih mreža mogu predstavljati vrijedne dokaze koji se ne smiju zanemariti. Informacije kao potencijalni dokazi se mogu prikupiti sa društvenih mreža koristeći pri tome više metoda, uključujući pretraživanje javno vidljivog sadržaja, pregled metapodataka sadržaja, traženje i istraživanje interakcija s drugim korisnicima i korištenje mogućnosti zadržavanja. Nakon što se prikupe, mogu se koristiti na različite načine, primjerice, za stvaranje hronologije događaja, identifikacije, namjere i uspostavljanja veza između osoba. Dakle, teško se može dovesti u pitanje korisnost tih podataka. Međutim, postoji veliki broj pravnih pitanja koja mogu utjecati na prikupljanje i konačnu pravnu prihvatljivost tih dokaza. Dokazi moraju biti prikupljeni koristeći pri tome pažljive, ispravne procedure i na način koji osigurava njihov integritet. Etičke implikacije prikupljanja dokaza sa društvenih medija, također, imaju ulogu u tim istragama digitalne forenzike. U ovom tekstu će se sumarno evoluirati neka od navedenih pitanja.

Forenzika društvenih mreža

Digitalni dokazi, kao što ih je definisala Naučna radna grupa za digitalne dokaze, obuhvataju bilo koju informaciju dokazne vrijednosti koja se čuva, prima ili prenosi u digitalnom obliku. To uključuje širok spektar digitalnih informacija kao što su fotografije, log datoteke,

chatovi sa trenutnim porukama, e-mailovi i podaci sa različitih digitalnih platformi i uređaja. Izvori digitalnih dokaza protežu se i izvan elektronskih uređaja na povezane mreže i cloud, uključujući podatke preuzete iz Internet of things. Rastuću važnost digitalnih dokaza koji se prikupljaju sa društvenih mreža dokazuje i razvoj specijalizovane forenzike društvenih mreža koja uključuje praćenje protoka podataka i informacija putem društvenih medija i tehnologija, kao i analizu uloga i veza pojedinaca unutar društvenih mreža. Dodatno tome, sama količina podataka na stranicama društvenih medija zahtijeva napredne tehnike kao što je big data analitika za efikasnu analizu.

Prihvatljivost i autentifikacija digitalnih dokaza u sudskim postupcima su od kritične važnosti i zavise od faktora kao što su relevantnost, autentičnost i primjena pouzdanih principa i metoda u njihovom prikupljanju i analizi. U nekim slučajevima dokazi sa društvenih medija su uspješno autentificirani i prihvaćeni na sudu. Vrlo često je citiran predmet *U.S. v. Brown* u kojem su dokaze za osuđujuću presudu za dječiju pornografiju i seksualne odnose s maloljetnicima predstavljali i zapisi „razgovora“ razmijenjenih putem Facebooka. U toku postupka odbrana je tvrdila da autentičnost tih zapisa nije dokazana. Međutim, sud je prihvatio te dokaze, ali je interesantno da dokazi i informacije koje je dostavio Facebook nisu bili

„samoautentificirajući“, odnosno dovoljni, već da su korišteni i drugi dokazi kako bi se povezao osuđeni sa chatovima. Treba napomenuti da je većina rasprava i tekstova, kao, uostalom, i ovaj, usmjerena na dokaze u krivičnim postupcima. Međutim, dokazi sa društvenih mreža se sve češće koriste i u parničnim postupcima i oni mogu biti ključni pri dokazivanju tvrdnji, naprimjer, o fizičkim povredama ili privrednim sporovima o kršenju zaštitnog znaka.

Facebook: lider tržišta i posebna odgovornost

Facebook je najveća platforma društvenih mreža ne samo prema broju korisnika već i prema vremenu koje se provodi na toj mreži i dnevno aktivna korisnička baza raste iz godine u godinu. Trenutno 2,11 milijardi korisnika dnevno pristupa Facebookovoj platformi, što je povećanje od 5,5% u odnosu na prethodnu godinu. Mjesečno aktivnih korisnika je 3,065 milijardi, što je povećanje od 3,44% u odnosu na prethodnu godinu. Ti zapanjujući brojevi, svakako, povlače i veliku odgovornost, te su razvijeni interna pravila, alati i politike saradnje sa onima koji provode zakon. Za tematiku kojom se ovdje bavimo interesantno je da Facebook prednjači i prema broju lažnih profila. Iako najveći broj onih koji stvaraju lažne profile radi iz zabave, neki od njih stvaraju lažne profile radi ilegalnih aktivnosti kao što su špijunaža, prevara, terorizam, maltretiranje, ilegalna trgovina i falsifikovanje. Zvanično je objavljeno da je samo u četvrtom kvartalu 2023. godine uklonjen 691 milion lažnih naloga. To uklanjanje je rezultat provođenja pravila da su osobe obavezne da na glavnom profilu svog naloga koriste ime koje koriste u svakodnevnom životu i da ne smiju održavati više naloga. Za identifikaciju spornih profila Facebook koristi poseban alat koji navodi sve aktivnosti, uključujući postove, komentare, lajkove, oznake, dodane prijatelje, uspostavljene veze, posjećenu lokaciju, tražene ljude i mnogo više detalja, i to od sadašnjeg vremena do dana kada je prvi put kreiran račun. Dalje, Facebook je regulisao ključna pitanja koja se pojavljuju u vezi sa digitalnim dokazima: očuvanje i hitnost.

Tako se zahtjev za očuvanje evidencije računa u vezi sa službenim krivičnim istragama može vrlo jednostavno podnijeti putem posebnog sistema ili običnom elektronskom poštom. Na taj način korisnički računi se mogu čuvati do 90 dana. To je vrlo važno s obzirom na to da Facebook ne zadržava podatke u svrhu provođenja zakona osim ako ne primi valjani zahtjev za očuvanje prije nego što korisnik izbriše sadržaj tih komunikacija. Hitnost je propisana pri postupanju koje uključuje neposrednu štetu nanesenu djetetu, ili rizik od smrti ili ozbiljne fizičke povrede bilo koje osobe. Zahtijevajući otkrivanje informacija bez odgađanja, službenik za provođenje zakona može podnijeti zahtjev putem posebnog sistema. Važno je napomenuti da se ne procesuiraju zahtjevi koje nisu podnijeli službenici za provođenje zakona. Stoga, korisnici, svjesni hitne situacije, treba odmah i direktno da kontaktiraju sa lokalnim službenicima za provođenje zakona. Svi zahtjevi moraju što detaljnije identifikovati ono što se traži, uključujući specifične kategorije podataka. Ako službenik traži informacije od osobe koja je dala pristanak službeniku da pristupi, ili da dobije informacije o korisničkom računu, korisnik će biti upućen da sam dobije te informacije sa svog računa, koristeći lako dostupne alate. Važno je biti upoznat sa pravilom da Facebook obavještava korisnike o zahtjevima za dobivanje njihovih podataka prije otkrivanja, osim ako to nije zabranjeno zakonom ili u iznimnim okolnostima kao što su slučajevi iskorištavanja djece, hitni slučajevi, ili kada bi obavijest bila kontraproduktivna. Također, obavještavaju korisnike i naknadno, po isteku određenog razdoblja neotkrivanja u sudskoj naredbi, i kada postoji uvjerenje u dobroj vjeri da izvanredne okolnosti više ne postoje i da to nije zabranjeno zakonom. Službenici za provođenje zakona koji vjeruju da bi obavještavanje ugrozilo istragu trebali bi da dobiju odgovarajuću sudsku odluku, ili da na drugi način dokažu da je obavještavanje štetno. Facebook, odnosno Meta, ne pruža stručnu podršku u smislu vještačenja ili pronalazjenja stručnih svjedoka. Ako je potreban dodatan dokaz za autentičnost, treba ga tražiti putem zahtjeva za informacije. Meta može da

traži naknadu troškova u odgovoru na zahtjeve za dobivanje informacija koji, uglavnom, zavise od broja korisničkih računa za koje se traže informacije. Postoje i dodatne naknade za troškove nastale u odgovoru na neobične ili zahtjeve koji opterećuju. Oslobođanje od tih naknada se može tražiti u predmetima u kojim se istražuje potencijalna šteta nanosena djeci, te u hitnim slučajevima.

Edukacija: nezaobilazan faktor uspjeha

Imajući u vidu da se potreba da se istražuju društvene mreže stalno povećava i da se koriste digitalni dokazi do kojih se tako može doći, ta tema je nezaobilazna kada se radi o edukacijama iz oblasti digitalnih dokaza i kompjuterskog kriminala. Ranije smo već govorili o različitim aktivnostima koje je Centar za edukaciju sudija

i tužilaca FBiH organizovao samostalno i u saradnji sa, između ostalih, AIRE Centrom, Centrom za izvrsnost u cyber sigurnosti u BiH, Vijećem Evrope, te Federalnom agencijom za upravljanje oduzetom imovinom. Ta tema je posebno detaljno obrađena tokom višednevnih specijalističkih obuka koje provodi Western Balkans Cyber Capacity Centre (WB3C) u Podgorici za predstavnike pravosuđa i policiju zemalja Zapadnog Balkana. Na tim izuzetno posjećenim i zanimljivim edukacijama mogu se, između ostalog, čuti interesantna praktična iskustva iz velikog broja slučajeva u kojima su postupale naše policijske agencije.

Takvih aktivnosti će sigurno biti još u narednom periodu, te pozivamo sve nosioce pravosudnih funkcija da se informišu putem poznatih kontakata centara za edukaciju i prijave učešće.